

6. Нікітчук У. І. Психологічне тестування [Навчально-методичний посібник] / У. І. Нікітчук. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015 – 110 с.
7. Максимова С. В. Творчество: созидание или деструкция : монография / С. В. Максимова. – М. : Академический проект, 2006 – 222 с.
8. Штайнер К. Сценарии жизни людей. Школа Эрика Берна / К. Штайнер. – СПб. : Питер, 2003. – 416 с.

Гречуха І. А.

*аспірант кафедри теоретичної та практичної психології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ ЛІТЕРАТУРНО ОБДАРОВАНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

До вивчення проблеми розвитку дитячої обдарованості, у тому числі і літературної, долучилися як вітчизняні, так і зарубіжні психологи. Одними з перших, хто досліджував розвиток дитячої літературної творчості, були Х. Гізе, В.С. Соловйов, І. Гаупп, В. Штерн, Л.С. Виготський. В 60-70-ті роки своє продовження досліджувана проблема знайшла у працях П.І. Мазура, В.П.Ягункової; в 70-80-ті роки в роботах Н.Б. Берхіна, О.О. Мелік-Пашаєвого, З.М. Новлянської .

Однак і на сьогодні проблема залишається актуальною. Дослідженням дитячої обдарованості та творчості займається український психолог В.О. Моляко [2]. Вчений виділив основні та специфічні чинники розвитку літературної обдарованості. До основних (загальних) чинників обдарованості належать: високі показники розвитку пізнавальних процесів (нестандартність сприймання, домінування дивергентного мислення тощо) та високий розвиток окремих особистісних рис (винахідливість, естетична чутливість тощо). Однак вчений наголошує, що зводити обдарованість до арифметичної суми цих елементів неможливо, тому що обдарованість – неповторний ансамбль системного розвитку пізнавальних процесів, особистісних якостей, психічних функцій. Оскільки головним інструментом в літературній творчості є використання слова, тому до специфічних особливостей належить особливе володіння словом, відчуття слова, різноманіття у використанні слів, здатність до втілення різних композицій, створення різних словесних конструкцій, що і є головними складовими, ядром літературного таланту.

Вивченню літературних здібностей школярів присвятила свої роботи В.П. Ягункова [3]. Дослідниця дає характеристику психічним властивостям особистості, які пов'язані з особливостями сприймання дійсності,

збереженням в пам'яті, творчої її обробки, створенням художніх образів та втіленням остальних в літературно-художню форму.

Дослідження емпатії в структурі розвитку здібностей особистості здійснюється в рамках діяльнісного та особистісного підходів, де емпатійність розглядається як відображення, проникнення, пізнання, прогнозування, переживання внутрішнього світу іншої людини та співчуття до неї (Б.Г. Ананьєв, К.Р. Роджерс, О.П. Саннікова, М.В. Савчин та інші). До основних психологічних механізмів при цьому відносять емоційне зараження, ідентифікацію, проєкцію, децентрацію та рефлексію (М.М. Авдєєва, Т.П. Гаврилова, Л.П. Журавльова, В. Мак-Дугал, Г.Олпорт). Проблема розвитку емпатії в літературно обдарованих особистостях є мало вивченою, що і становить актуальність дослідження.

Вивчення особливостей розвитку емпатії старшокласників здійснювалося за допомогою методики «Тест на емпатію для підлітків та юнаків» (Л.П. Журавльової) [1] на базі загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №26 та ліцею №25 ім. М.О. Щорса м. Житомира. Вибірка становила 18 учнів 9-11 класів, в яких були досягнення в літературній діяльності (власні збірки літературних творів, перемоги в олімпіадах з української літератури, участь в літературних конкурсах тощо).

За результатами вивчення рівня розвитку емпатії були виявлені наступні тенденції: школярам із ознаками літературної обдарованості в більшості притаманний середній рівень розвитку емпатії (66%). У 22% досліджуваних проявляється низький рівень розвитку емпатії. Це може свідчити про те, що такі люди все ж не є надто чуйними, більше схильні робити висновки про людей не за своїми особистими враженнями, а на основі їх вчинків. При спілкуванні з людьми – уважні, намагаються зрозуміти свого співрозмовника, однак занадто емоційні люди можуть їх дратувати. В ситуаціях, які вимагають прояву активності, можуть обирати пасивну роль.

Окрім того, ми прослідкували певний зв'язок між рівнем розвитку емпатії та рівнем розвитку літературних здібностей. Так, у школярів-початківців, які нещодавно почали займатися літературною діяльністю та мають ще не значні досягнення в цьому виді творчості (виступи перед однокласниками, друзями; розміщення своїх творів у себе на інтернет-сторінці тощо), проявляється середній (44%) та низький (22%) рівень розвитку емпатії. Школярі з більшим досвідом літературної діяльності (більше 2 років) та, які мають досягнення (є власні збірки літературних творів, перемоги в олімпіадах з української літератури, приймали участь в літературних конкурсах тощо), рівень розвитку емпатії у 6% досліджуваних – дуже високий, у ще 6% – високий та у 22% – середній. Тобто, такі учні є більш чуйними та схильними проявляти свої емоції; є гарними співрозмовниками, здатні вислухати людину; активні, схильні до альтруїзму. Проте їх надмірна емоційність може їм і заважати, вони потребують такої ж емоційної підтримки і від інших людей; на критику можуть реагувати досить емоційно.

Щодо форм емпатії, то найбільш виражені є: «Реальне сприйняття» (середнє значення – 18,5) та «Альтруїзм» (середнє значення – 14,1). Меншою мірою проявляються такі форми емпатії, як: «Внутрішнє сприйняття» (середнє значення – 4,5) та «Співчуття» (середнє значення – 2,0). Мають місце прояву і негативні форми емпатії: «Антиемпатія» (середнє значення – 2,2) та «Індиферентність» (середнє значення – 2,8).

Отже, огляд наукової літератури та дослідницький аналіз дозволяють зробити висновок про взаємозалежність та взаємозумовленість розвитку емпатії та розвитку літературних здібностей старшокласників. Проте, ці результати не претендують на вичерпний аналіз представленої проблеми, а потребують більш детального її вивчення.

Список використаних джерел

1. Журавльова Л.П. Психологія емпатії: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007. – 328с.
2. Кульчицкая Е.И., Моляко В.А. Сирень одарённости в саду творчества / Е.И. Кульчицкая, В.А. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. – 316 с.
3. Ягункова В.П. Формирование компонентов литературных способностей у школьников V класса / В.П. Ягункова // Вопросы психологии способностей. Сборник статей / Под ред. В.А. Крутецкого. – М.: Педагогика, 1973. – С. 175-214.

Горик-Чубатюк М.О.

*асистент кафедри економіки, менеджменту і маркетингу,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

МЕНЕДЖМЕНТ ФОРМАЛЬНИХ ТА НЕФОРМАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Сучасна організація – це об'єднана група осіб, як фізичних, так і юридичних, діяльність яких може бути спонтанною, або управлінською (керованою), координованою лідером, законодавством, положенням, або статутом, що взаємодіють між собою для досягнення спільних цілей, мети, інтересів за допомогою фінансових, матеріальних, інформаційних, дослідницьких, психологічних, соціальних та інших взаємодій,

За визначенням українського економіста В.І. Терещенка, організація – це група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної цілі чи цілей. Щоб бути справді організацією, ця група повинна відповідати таким вимогам [6]:

- наявність принаймні двох людей, які вважають себе частиною цієї групи,
- наявність хоча б однієї спільної мети,